СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том I

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2686-1 (print)
ISBN 978-954-23-2687-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Проф. д.н Божидар Божинов 9

PREPARING FUTURE PROFESSIONALS IN BUSINESS SCIENCES FOR THE AI ERA: COMPETENCIES AND CURRICULAR CHALLENGES
Prof., Célio Gonçalo Cardoso Marques, PhD, Senior Technician, MSc, Ana Catarina Gomes Almeida 27

INVESTIGATING GRANGER CAUSALITY BETWEEN GDP-RELATED INDICATORS: EVIDENCE FROM BULGARIA AND ROMANIA
Professor, Alexandru-Lucian Manole, PhD., Professor, Cristian-Marian Barbu, PhD. 43

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

АНАЛИЗ НА ЦЕНОВИЯ ТРЕНД НА БЪЛГАРСКИТЕ БОРСОВО ТЪРГУВАНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА, СЛЕД COVID И ПРИ ВОЙНАТА В УКРАЙНА
Проф. д-р Стефан Симеонов, Алексей Гудев, докторант 57

LEASING AS STRATEGIC FINANCING TOOL
Prof. Tatjana Spaseska, PhD, Emilija Gjorgjioska, Aneta Risteska-Jankuloska 64

ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ И ПРЕХОДА КЪМ НИСКОВЪГЛЕРОДНО ОТОПЛЕНИЕ
Доц. д-р Александрина Александрова 73

РАЗВИТИЕ И ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ НА БАЛКАНИТЕ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Доц. д-р Венцислав Василев 80

ФИНАНСОВ КОНТРОЛИНГ И БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ
Доц. д-р Людмил Кръстев 88

ИКОНОМИЧЕСКА ПРИРОДА НА РАЗХОДИТЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ
Доц. д-р Марин Маринов 93

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА И НЕЙНОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ МЕЖДУНАРОДНИТЕ ФИНАНСИ И ИНВЕСТИЦИИТЕ
Доц. д-р Наталия Силичева 102

ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД СИСТЕМАТА ЗА СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 109

ТЕНДЕНЦИИ В ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТТА НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ СТАЖ ПРИ МАТЕРИАЛИЗИРАНЕ ПРАВОТО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 120

ПОЛОВО-ВЪЗРАСТОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ ПРИ СТАРОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 129

ВЛИЯНИЕ НА ОСНОВНИТЕ ФАКТОРИ ВЪРХУ РЕАЛИЗИРАНИЯ ПРЕМИЕН ПРИХОД ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО НА СГРАДИ И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО
Доц. д-р Румен Ерусалимов 139

БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА ПРИ ЗАСТРАХОВКАТА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“ В БЪЛГАРИЯ – ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов, д-р Николай Илиев 147

ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА И МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛНОСТ В УСЛОВИЯ НА КРИЗА: ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ ЗА БЪЛГАРИЯ (2019–2022)
Доц. д-р Танер Исмаилов, доц. д-р Махмут Кадир Ишгювен 155

ЖИЗНЕНИЯТ ЦИКЪЛ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ КАТО ФАКТОР ЗА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ПРОДУКТИ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 163

ПОТЕНЦИАЛНА РОЛЯ НА ТЕЛЕМАТИЧНИТЕ СИСТЕМИ В ЗАСТРАХОВАНЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 171

СЪСТОЯНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ПЕНСИОННИ ФОНДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ИМ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ НА АДЕКВАТНИ ПЕНСИИ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 179

РОЛЯТА НА ИНФЛАЦИЯТА ВЪРХУ ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Петя Василева 188

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПАЗАРА НА ТРУДА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 195

ВОЛАТИЛНОСТТА КАТО АКТИВ: АНАЛИЗ НА VIX И ETF АЛТЕРНАТИВИ ЗА ИНВЕСТИТОРИТЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов 201

СТАБИЛНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ТУБОЛЕНЦИИ И ПОДГОТОВКА ЗА ЧЛЕНСТО В ЕВРОЗОНАТА
Ас. д-р Рая Драгоева 209

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА ТРУДА КЪМ ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ: СРАВНЕНИЕ С ЕС-27
Ас. Велислава Петрова 216

ВЛИЯНИЕТО НА РЕГЛАМЕНТА MICA ВЪРХУ ФИНАНСОВАТА СТАБИЛНОСТ И РИСКОВЕТЕ НА КРИПТО ПАЗАРА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Д-р Габриела Кръстева 224

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОРГАНИЗАЦИОННАТА РАМКА НА ПЕНСИИТЕ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ
Д-р Жанета Ангелова 230

ОЦЕНКА НА РИСКОВИЯ ПРОФИЛ НА ПЛАЩАНИЯТА ПО ЗАСТРАХОВКИ „ИМУЩЕСТВО“ И „КАСКО НА МПС“ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЗА ПЕРИОДА 2015–2024 Г.
Д-р Радка Василева 238

ИСТОРИЯ НА ЕВРОТО: ВЪЗНИКВАНЕ, РАЗВИТИЕ И ЛОГИКА НА ВАЛУТНАТА КОНСТРУКЦИЯ
Докторант Атанаска Минчева 246

ДАНЪЧНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ КАТО РЕШЕНИЕ ЗА УСТОЙЧИВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ЦЕНТРОВЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант Ахмед Куйтов 254

ОПТИМИЗИРАНЕ НА ПРОДАЖБИТЕ НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ В УСЛОВИЯТА НА ТУРБУЛЕНТНОСТ
Докторант Габриела Спасова 261

СРАВНИТЕЛЕН ПРЕГЛЕД НА МЕТОДИТЕ ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА ПЕНСИЯ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГЛАМЕНТИ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОГОВОРИ В ОБЛАСТТА НА СОЦИАЛНАТА СИГУРНОСТ, ПО КОИТО РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Е СТРАНА
Докторант Диляна Йорданова 269

ДЕКАРБОНИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ВЗАИМОВРЪЗКИ В КОНТЕКСТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Иван Спасов 277

СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВОТО ЖИЛИЩНО КРЕДИТИРАНЕ В БЪЛГАРИЯ – РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Инна Борозенкова 284

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ И ЛИКВИДНОСТТА В ERP/BI СРЕДАТА: МЕХАНИЗМИ, ЕФЕКТИ, УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ
Докторант Кирил Пенев 292

КРИПТОВАЛУТИТЕ КАТО ПЛАТЕЖНО СРЕДСТВО: ИКОНОМИЧЕСКА ЛОГИКА, ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ
Докторант Красимир Иванов 299

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АНТИИНФЛАЦИОННАТА ПАРИЧНА ПОЛИТИКА НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ И ЕЦБ (2021-2025)
Докторант Кристиян Варамезов 307

ОРГАНИЗАЦИОННО-ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДОПЪЛНИТЕЛНОТО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В НЯКОИ СТРАНИ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Докторант Кристияна Милинова 316

РАЗВИТИЕ НА ПРЕДЯВЕНИТЕ ПРЕТЕНЦИИ КЪМ ГАРАНЦИОННИЯ ФОНД, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАСТРАХОВКА „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ“
Докторант Максим Колев 324

СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ
Докторант Маргарита Кръстева 331

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА TGARCH МОДЕЛА ЗА ОЦЕНКА НА ПАЗАРНИЯ РИСК
Докторант Петър Джелепов 337

СРАВНИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ШЕСТТЕ НАЙ-ГОЛЕМИ ПЕТРОЛНИ КОМПАНИИ В СВЕТА ЧРЕЗ ПАЗАРНИ МУЛТИПЛИКАТОРИ P/B, P/IOS И P/E
Докторант Ралица Иванова 342

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФИНАНСОВОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОЕКТИ, ПОРОДЕНИ ОТ РАЗЛИЧИЯ В ТЪЛКУВАНЕТО НА ПРОГРАМНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ
Докторант Славейко Славков 348

СУРОВИННАТА БАЗА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИНВЕСТИЦИОННА АКТИВНОСТ В МЕСОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР
Докторант Юли Станков 356

ДИГИТАЛНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЛИЧНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ СТУДЕНТИТЕ
Студент Галя Тулина 363

ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПАЗАРИ ПРЕДИ И СЛЕД ЕВРОТО: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАЛТИЙСКИТЕ СТРАНИ И ИЗВОДИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Студент Ивайло Василев 369

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА ОСНОВОПОЛОЖНИКА НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЧНА СЧЕТОВОДНА ШКОЛА - ПРОФЕСОР ГОСПОДИН ТОШЕВ
Проф. д-р Атанас Атанасов 381

УСТОЙЧИВОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И КАЧЕСТВО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Prof. Dimitrios P. Petropoulos, PhD, доц. д-р Галина Чиприянова 386

SEMI-TENSOR PRODUCT FOR FINITE GAMES WITH DETERMINISTIC STRATEGY DYNAMICS: A TUTORIAL
Prof. Renato De Leone, PhD..... 395

ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА В БАНКИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ТЯХНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ
Доц. д-р Венцислав Вечев 404

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ОТЧЕТНОСТТА
Доц. д-р Галина Чиприянова 410

ВЪРХУ НЯКОИ АСПЕКТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА НАТРУПВАНЕ И ТРАНСФЕР НА КРЕДИТИ (ECTS) ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В ОКС „БАКАЛАВЪР“
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова..... 424

ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО КЪМ ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ОБУЧЕНИЕТО
Доц. д-р Даниела Александрова Георгиева..... 431

SUSTAINABILITY REPORTING IN THE PUBLIC SECTOR: INTERNATIONAL FRAMEWORKS, SECTOR-SPECIFIC CHARACTERISTICS AND PROSPECTS FOR BULGARIA
Доц. д-р Диана Папраданова..... 440

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В СИСТЕМИТЕ ЗА АВТОМАТИЗИРАН КОНТРОЛ ВЪРХУ АВТЕНТИЧНОСТТА НА ЕВРОБАНКНОТИТЕ
Доц. д-р Зорница Ганчева 448

ГОТОВИ ЛИ СМЕ ЗА ОБЪРНАТО ПРЕПОДАВАНЕ ПО СЧЕТОВОДСТВО?
Доц. д-р Ива Монева 456

СТАНДАРТИЗИРАН ПОДХОД ЗА ПРЕДСТАВЯНЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ФИНАНСОВИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Иван Андреев..... 465

НЕСТАНДАРТНО ПРИЛОЖЕНИЕ НА КЛАСИЧЕСКИ ТЕХНИКИ ЗА ДЕТЕРМИНИРАН ФАКТОРЕН АНАЛИЗ
Доц. д-р Красимир Кулчев, гл. ас. д-р Галя Кушева 473

АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА И СТРУКТУРАТА НА ЕМИСИИТЕ НА ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА В АТМОСФЕРАТА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 479

РАЗХОДИТЕ ЗА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ ПО ФУНКЦИИ В БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА, СТРУКТУРА И ЕВРОПЕЙСКИ СРАВНЕНИЯ
Доц. д-р Маргарита Шопова 489

ЦЕНТРАЛИЗИРАНОТО МИТНИЧЕСКО ОФОРМЯНЕ В ЕС – МИТ ИЛИ РЕАЛНОСТ
Доц. д-р Момчил Антов 499

СЧЕТОВОДНО ТРЕТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВИТЕ ИНВЕСТИЦИИ В КОНТЕКСТА НА ТАКСОНОМИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Николина Грозева 507

ЗНАЧЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВАТА (ЕКОЛОГИЧНА) ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ В АГРАРНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Павлина Димитрова 513

ДИГИТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ НА КОНТРОЛНАТА СИСТЕМА: ПЪТ КЪМ ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ФРАГМЕНТАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Мариета Спасова 521

ДИНАМИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОБЛАСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ СПОРЕД ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ, ЗАПЛАЩАНИ ОТ НЗОК
Доц. д-р Пламен Петков 526

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПРЕЦЕНКА В СЧЕТОВОДСТВОТО И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ РИСКОВЕ: ПРОЯВЛЕНИЯ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ
Доц. д-р Радосвета Йорданова Кръстева-Христова 537

ПО ВЪПРОСА ЗА РЕНТАБИЛНОСТТА, ЛИКВИДНОСТТА И ОБРЪЩАЕМОСТТА НА ТЕКУЩИТЕ АКТИВИ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО /МЕТОДИКА И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА АНАЛИЗ/
Доц. д-р Росица Иванова 549

ПАРАДОКСИТЕ НА СЧЕТОВОДСТВОТО И СЧЕТОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ
Доц. д-р Светлозар Стефанов 557

ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОДИТА: МССУ 5000 И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ОДИТОРСКАТА ПРОФЕСИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 566

ИЗСЛЕДВАНЕ НА СТРУКТУРНАТА ДИНАМИКА НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ В АТМОСФЕРАТА
Доц. д-р Стела Касабова 574

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО И ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕСА
Доц. д-р Галина Чиприянова, Цветелина Яламова, докторант 582

КОНТРОЛ И УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСОВОТО ЗДРАВЕ НА МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Дияна Иванова 591

БИБЛИОМЕТРИЧЕН АНАЛИЗ НА ДАНЪЧНИТЕ ФОРМАЛНОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНАТА ТЕЖЕСТ
Гл. ас. д-р Желью Желев 599

ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО НА ИНСПЕКЦИОННА ДЕЙНОСТ ОТ ОРГАНИТЕ НА ДФИ
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова..... 606

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА СЧЕТОВОДСТВОТО В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 613

ЕКОЛОГИЧНО УПРАВЛЕНСКО СЧЕТОВОДСТВО – КАК ДА ГО ИЗПОЛЗВАМЕ
Гл. ас. д-р Росен Колев 621

КРЕДИТНИЯТ АНАЛИЗ КАТО САМОСТОЯТЕЛНА НАУЧНА И УЧЕБНА ДИСЦИПЛИНА: ПРЕДМЕТ, МЕТОД И ИНФОРМАЦИОННА ОСНОВА В КОНТЕКСТА НА SAF-T
Д-р Петър Петров..... 629

КОЕФИЦИЕНТ НА КРИЗИСНА ЛИКВИДНОСТ (CLR) И ИНДЕКС ЗА СТАБИЛНОСТ (PSI) КАТО РАННИ СИГНАЛИ В КРЕДИТНИЯ АНАЛИЗ: МЕТОДИЧЕСКА РАМКА И ЕМПИРИЧНА АПРОБАЦИЯ
Д-р Петър Петров..... 637

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ
Докторант Веселина Тодорова..... 645

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ОСНОВНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО, ИЗЧИСЛЕНИ ПОСРЕДСТВОМ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СМЕТКИ ЗА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Гергана Павлова 657

НОРМАТИВНА РАМКА И АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ ПРИ ПРИЕМА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Докторант Диана Маринкова..... 666

ДИНАМИКА И СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДЕКСА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ: МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПА
Докторант Диана Мутафова 672

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ И МЕТОДИ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕТО НА СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНИ ЕКСПЕРТИЗИ
Докторант Димитър Иванов..... 680

СЧЕТОВОДСТВОТО В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА
Докторант Дияна Попова 689

ВНЕДРЯВАНЕ НА ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТТА В ПРЕДПРИЯТИЯТА – ОРГАНИЗАЦИОННИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Докторант Ивайло Кънев..... 698

ПРИЛОЖЕНИЕ НА МАШИННОТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПРОГНОЗИРАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ КОЛИЧЕСТВА АНТИДИАБЕТНИ ЛЕКАРСТВА
Докторант Иван Митков 706

ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СЧЕТОВОДНИЯ ПЕРСОНАЛ И КАЧЕСТВОТО НА ОТЧЕТНАТА ИНФОРМАЦИЯ
Докторант Иван Николов 714

ФОРМИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ФИНАНСОВИЯ РЕЗУЛТАТ (ТЕОРЕТИЧНИ ПОДХОДИ, МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СЧЕТОВОДНИ РАЗБИРАНИЯ)
Докторант Ивелина Панайотова 721

МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА БЕДНОСТТА –СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА АБСОЛЮТНИЯ, ОТНОСИТЕЛНИЯ И СУБЕКТИВНИЯ ПОДХОД
Докторант Нуридин Нуридин 731

ОТЧЕТНИЯТ ПРОЦЕС В ПРЕДПРИЯТИЕТО – СЪЩНОСТ, СТРУКТУРА И ОСНОВНИ ЕТАПИ
Докторант Пламена Николова 743

ОТЧЕТНОСТТА ЗА УСТОЙЧИВОСТ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ИНТЕГРИРАНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО
Докторант Рая Темнялова 754

ОСОБЕНОСТИ НА КОНТРОЛА ВЪРХУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СРЕДСТВА ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
Докторант Снежана Ясенова Парушева-Ламбева 764

КРЕДИТНИЯТ РЕЙТИНГ КАТО ФАКТОР ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА КРЕДИТОСПОСОБНОСТТА
Докторант Стоянка Бозвелиева 773

СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕТИЧНИТЕ НОРМИ, ЕТИЧНА ПРЕЦЕНКА И ПРОФЕСИОНАЛНО РЕШЕНИЕ
Докторант Таня Димитрова Станева 780

ОСОБЕНОСТИ НА ВЗЕМАНИЯТА КАТО ОТЧЕТНИ ОБЕКТИ В ПЪТНОСТРОИТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Цветелина Мишонова 789

ОТЧИТАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНИ И ИНФОРМАЦИОННИ АСПЕКТИ

Докторант Веселина Тодорова[1]

Резюме: *Промените в обществените очаквания към институциите поставят нови изисквания към начина, по който организациите от публичния сектор представят резултатите от своята дейност. Обществеият интерес все по-често е свързан не само с финансовата дисциплина, а и с начина, по който се използват природните и обществените ресурси. Това разширява съдържанието на информацията, необходима за оценка на дейността на публичните организации. Актуалността на темата се определя от необходимостта отчетността да отразява по-пълно резултатите от публичната дейност и въздействието на вземаните решения. За България въпросът има значение и поради развитието на европейските политики за устойчиво развитие, зелените обществени поръчки и цифровото управление на публичните средства. Целта на доклада е да се изследват нормативните и информационните предпоставки за отчитане на устойчивостта в организациите от публичния сектор в България и да се очертаят възможности за подобряване на информационната основа. За постигането на тази цел са поставени задачи, свързани с изясняване на нормативните предпоставки, анализ на необходимата информация и формулиране на насоки за нейното по-пълно използване. Обект на изследването са организациите от публичния сектор в България, а предмет – информационните отношения и практики, свързани с отчитането на устойчивостта.*

Ключови думи: *устойчивост, публичен сектор, счетоводна информация, информационни системи, публични ресурси, отчетност*

JEL: M41

SUSTAINABILITY REPORTING IN PUBLIC SECTOR ORGANIZATIONS IN BULGARIA – REGULATORY AND INFORMATION ASPECTS

Doctoral student Veselina Todorova

Abstract: *Changes in public expectations towards institutions impose new requirements on the way public sector organizations present the results of their activities. Public interest is increasingly concerned not only with financial discipline but also with the way natural and public resources are used. This broadens the scope of information needed to assess the activities of public organizations. The relevance of the topic is determined by the need for reporting to provide a more comprehensive view of the results of public activities and the impact*

[1] d010126392@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

of decisions taken. For Bulgaria, the issue is also important due to the development of European policies on sustainable development, green public procurement and the digital management of public funds. The aim of the paper is to examine the regulatory and information prerequisites for sustainability reporting in public sector organizations in Bulgaria and to identify opportunities for improving the information base. To achieve this aim, the study addresses tasks related to clarifying the regulatory prerequisites, analyzing the information required, and formulating guidelines for its more effective use. The object of the study is public sector organizations in Bulgaria, while the subject is the information processes and practices related to sustainability reporting.

Key words*: sustainability, public sector, accounting information, information systems, public resources, reporting*

JEL: M41

1. Въведение

Управлението на публичните ресурси се осъществява при нарастващи изисквания за отговорност, прозрачност и ефективност. Наред с финансовите резултати все по-голямо значение придобива информацията за начина, по който организациите използват природните ресурси и въздействат върху обществото и околната среда. Това поставя въпроса за разширяване на информационната основа, върху която се оценява дейността на публичния сектор.

Отчитането на устойчивостта има важно значение за публичните организации, тъй като техните решения могат да имат дългосрочни последици. Информацията за използваните ресурси, направените инвестиции и постигнатите резултати създава възможност за пълна оценка на публичната дейност. Тя има значение за управлението и обществения контрол върху използването на публичните средства.

Актуалността на проблема се засилва от развитието на европейските и международните изисквания към публичната отчетност. Паралелно с това се променят и информационните възможности на организациите. Съвременните счетоводни и информационни системи позволяват обработването на значителни обеми данни от различни източници. Това създава предпоставки финансовата информация да бъде допълвана с данни, свързани с устойчивостта.

В тези условия пред публичния сектор стои въпросът как съществуващата информационна основа може да бъде използвана по-пълно за представяне на резултатите от дейността и за подпомагане на управленските решения. Именно този въпрос определя необходимостта от изследване на нормативните и информационните аспекти на отчитането на устойчивостта в организациите от публичния сектор в България.

2. Нормативни предпоставки за отчитане на устойчивостта в организациите от публичния сектор в България

Устойчивостта все по-често се разглежда като част от управлението на публичните ресурси. Организациите от публичния сектор разходват значителен обществен ресурс и изпълняват политики, които имат икономически, социални и екологични последици. Поради това оценката на тяхната дейност не може да се ограничава само до размера на извършените разходи и получените приходи. Необходимо е да се проследяват и резултатите от използването на ресурсите.

Отчитането на устойчивостта в публичния сектор има няколко основни цели. На първо място, то създава по-добра основа за оценка на ефективността при използването на публичните средства. На второ място, осигурява информация за въздействието на публичните политики и дейности върху околната среда и обществото. На трето място, подпомага вземането на решения при планиране на разходите, инвестициите и обществените поръчки. Така финансовата информация може да бъде разглеждана заедно с информацията за използваните ресурси и постигнатите резултати.

Необходимо е да се направи важно разграничение. Организациите от публичния сектор не следва автоматично да се приравняват към предприятията, за които европейските правила предвиждат задължително отчитане на устойчивостта. Европейските правила за корпоративно отчитане са насочени към определени категории предприятия. Те не създават общо задължение за всички бюджетни организации да изготвят отчет за устойчивостта по реда на CSRD.

Това обаче не означава, че публичният сектор остава извън развитието на устойчивото управление. Европейската комисия определя зеленото бюджетиране като важен инструмент за насочване на публичните разходи и инвестиции към приоритети, свързани с опазването на околната среда. Към 2026 г. Комисията подпомага 23 държави членки при изграждането на капацитет за прилагане на инструменти за зелено бюджетиране.

Особено показателно е развитието на международните правила за публичния сектор. През януари 2026 г. Международният съвет за счетоводни стандарти за публичния сектор (IPSASB) публикува IPSASB SRS 1 Climate-related Disclosures[2]. Стандартът е насочен към информацията за свързаните с климата рискове и възможности и има за цел да подпомогне отчетността и вземането на решения в публичния сектор. (IPSASB Issues First Ever Public Sector Standard for Climate-related Disclosures)

Този процес показва промяна в разбирането за публичната отчетност. Вниманието постепенно се насочва от отчитане на изразходваните средства

[2] Това е важен актуален международен източник за публичния сектор. Стандартът е приет през януари 2026 г. и е първият стандарт на IPSASB за оповестяване на информация, свързана с климата в публичния сектор. Прилага се за отчетни периоди, започващи от 1 януари 2028 г.

към отчитане и на резултатите от тяхното използване. За публичните организации това означава необходимост от информация не само за финансовите ресурси, но и за потреблението на енергия и материали, емисиите, управлението на отпадъците, зелените инвестиции, обществените поръчки и други показатели, свързани с устойчивото управление. (European Union, Директива (ЕС) 2024/1265 на Съвета от 29 април 2024 година за изменение на Директива 2011/85/ЕС относно изискванията за бюджетните рамки на държавите членки)

Съществено място в този процес заемат зелените обществени поръчки. (Закон за обществените поръчки. Обн. ДВ. бр. 13 от 16 Февруари 2016 г., изм. ДВ. бр. 55 от 16 Юни 2026 г., доп. ДВ. бр. 71 от 7 Август 2026 г.) Европейската комисия ги разглежда като инструмент, чрез който публичните органи могат да включват екологични изисквания при закупуването на стоки, услуги и строителни работи. (Ръководство за зелени обществени поръчки. 3-то издание) В България Министерството на околната среда и водите също предоставя методически указания за прилагането им. Сред разглежданите възможности са оценяването на въздействието върху околната среда през целия жизнен цикъл, определянето на екологични критерии и проследяването на изпълнението на договорите. (European Union, Директива (ЕС) 2024/1265 на Съвета от 29 април 2024 година за изменение на Директива 2011/85/ЕС относно изискванията за бюджетните рамки на държавите членки)

В България устойчивото управление на публичните средства е свързано преди всичко със съществуващата система на публичните финанси. Министерството на финансите определя устойчивите и прозрачни публични финанси като основна част от своята мисия. Бюджетният процес се основава на Закона за публичните финанси (Закон за публичните финанси. Обн. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 98 от 17 Ноември 2020 г.), средносрочната бюджетна прогноза, закона за държавния бюджет и свързаните с тях методически документи.

Съществуващата българска система поставя акцент върху финансовата дисциплина, бюджетното планиране, програмното бюджетиране и оценката на изпълнението. (Закон за публичните финанси. Обн. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 98 от 17 Ноември 2020 г.)При програмното бюджетиране се използват цели и показатели за изпълнение, чрез които се проследяват резултатите от дейността на бюджетните организации. Това създава добра основа за постепенно включване и на показатели, свързани с устойчивостта.

В същото време в България все още липсва обща система, чрез която организациите от публичния сектор да събират, обработват и представят единен набор от данни за устойчивостта наред с финансовата информация. Съществуват отделни изисквания и практики в различни области – енергийна ефективност, опазване на околната среда, обществени поръчки,

управление на отпадъците и използване на публични средства. Те обаче не образуват единна счетоводно-информационна основа за отчитане на устойчивостта.

Тук се откроява разликата между развитието на европейско и международно равнище и настоящото състояние в България. В Европа вече се развиват инструменти за зелено бюджетиране и се изграждат специализирани правила за отчитане на устойчивостта в публичния сектор. В България основната отчетност на бюджетните организации продължава да се основава на действащата система на бюджетното и счетоводното отчитане. Това не означава липса на действия в областта на устойчивото развитие, а по-скоро показва необходимост от по-добро свързване на съществуващата финансова информация с информацията за въздействието на публичните дейности.

В тази посока следва да се работи за определяне на подходящи показатели за устойчивост, които да могат да се събират регулярно от публичните организации. Необходимо е тези данни да бъдат свързани с информацията за извършените разходи, инвестициите и обществените поръчки. Така ще се създаде възможност да се установява не само колко публични средства са изразходвани, но и какъв резултат е постигнат с тях и какво е въздействието върху околната среда и обществото. (Green Budgeting in the EU)

Българската система е ориентирана към принципи и механизми за отчетност, ефективност и финансова устойчивост. В същото време европейското и международното развитие разширяват изискванията към информацията за устойчивостта.

Следователно развитието на отчетността за устойчивостта в публичния сектор следва да се разглежда като естествено продължение на стремежа към по-добро управление на публичните ресурси. Предизвикателството пред България е да използва съществуващата счетоводна и бюджетна система като основа за постепенно включване на допълнителна информация за устойчивостта. Това поставя пряко въпроса за информационното осигуряване и възможностите на счетоводно-информационните системи, който ще бъде разгледан в следващата част на изследването. (Green Budgeting in the EU)

3. Информационно осигуряване на отчитането на устойчивостта в организациите от публичния сектор

През януари 2026 г. IPSASB прие IPSASB SRS 1 Climate-related Disclosures, първия стандарт за отчитане на устойчивостта, предназначен специално за публичния сектор. Той ще се прилага за годишни отчетни периоди, започващи от 1 януари 2028 г., като по-ранното прилагане е разрешено. Стандартът поставя акцент върху информацията за климатичните рискове и възможности, необходима за отчетност и вземане на решения. (IPSASB SRS 1 strengthens transparency, accountability, and decision-making

for governments and public sector entities, Jan 29, 2026, New York, New York) (IPSASB SRS 1, Climate-related Disclosures)

Отчитането на устойчивостта изисква наличие на достоверна, навременна и съпоставима информация. За организациите от публичния сектор тази информация трябва да позволява едновременно да се проследяват използваните средства, потребените ресурси и постигнатите резултати. Поради това счетоводните данни следва да се разглеждат като основа, към която могат да се добавят данни с екологичен и социален характер. (European Union, Council Directive (EU) 2024/1265 of 29 April 2024 amending Directive 2011/85/EU on requirements for budgetary frameworks of the Member States, 2024)

Съществуващото счетоводно отчитане предоставя информация за извършените разходи, придобитите активи, задълженията, финансирането и изпълнението на бюджета. Тези данни имат пряко значение за отчитането на устойчивостта. Например разходите за електроенергия, отопление, горива, вода, управление на отпадъци, поддръжка на сгради и инвестиции в енергийна ефективност вече намират отражение в счетоводната информация. Необходимо е към тях да се добавят количествени данни, които показват обема на използваните ресурси и постигнатия резултат.

Това предполага разширяване на информационната основа на отчетността. Наред с финансовите показатели могат да се събират данни за потреблението на електроенергия и вода, използваните горива, количеството на отпадъците, дела на рециклираните материали, площта и енергийното състояние на сградния фонд, използването на енергия от възобновяеми източници и извършените инвестиции с екологична насоченост. Подходящи показатели следва да се определят според дейността и размера на съответната организация.

Особено значение има връзката между количествените показатели и финансовата информация. Самото отчитане на потреблението на електроенергия например не показва пълния размер на ресурса, използван от организацията. Необходимо е тази информация да се свърже със съответните разходи и с данните за сградите, оборудването и извършените дейности. Така може да се установи както финансовата стойност на потреблението, така и неговият обем и промяната му във времето. (European Union, Council Directive (EU) 2024/1265 of 29 April 2024 amending Directive 2011/85/EU on requirements for budgetary frameworks of the Member States, 2024)

Счетоводно-информационната система може да осигури тази връзка чрез използване на допълнителни аналитични признаци. Към съществуващите счетоводни сметки могат да се обвържат данни за вид на ресурса, количество, място на потребление, източник на финансиране и предназначение на разхода. Това позволява една и съща стопанска операция да бъде разглеждана от финансова и от гледна точка на устойчивостта.

Подобен подход е приложим и при обществените поръчки. При тях информацията за предмета на поръчката, стойността, използваните материали, енергийната ефективност и поставените екологични изисквания може да бъде свързана с последващото счетоводно отчитане. Така се създава възможност да се проследи не само стойността на закупените стоки и услуги, но и изпълнението на поставените изисквания за опазване на околната среда. (Обща информация за "зелените" обществени поръчки)

Информационната система следва да осигурява и проследимост на данните. Всеки показател трябва да има определен източник, период на измерване, отговорно лице и начин на проверка. Това е необходимо за ограничаване на несъответствията между отделните информационни масиви. При липса на ясна връзка между първичните документи, счетоводните записи и допълнителните показатели съществува риск от получаване на непълна или несъпоставима информация.

Важна предпоставка е използването на данни от различни източници. Част от информацията постъпва пряко в счетоводната система. Друга част се получава от електромери, водомери, системи за управление на сградите, договори с доставчици, документи за отпадъци, обществени поръчки и технически отчети. Необходимо е тези данни да могат да се обединяват и проверяват. По този начин се избягва създаването на отделни и несвързани масиви от информация.

Развитието на международната отчетност в публичния сектор потвърждава тази необходимост. IPSASB SRS 1 изисква информацията за климатичните рискове и възможности да бъде представяна така, че да подпомага отчетността и вземането на решения. Стандартът е насочен към информацията, свързана с дейността на публичната организация, а не само към отделни екологични показатели. (IPSASB, IPSASB SRS 1, Climate-related Disclosures. International Public Sector Accounting Standards Board, 2026)

В тази връзка информационното осигуряване следва да обхваща три взаимно свързани групи данни. Първата включва финансовата информация за разходи, инвестиции, активи и източници на финансиране. Втората обхваща количествени данни за използваните ресурси и въздействието върху околната среда. Третата включва данни за резултатите от предприетите мерки – например намалено потребление, по-ниски разходи, подобрена енергийна ефективност или увеличен дял на екологично съобразните обществени поръчки. (Sustainability Reporting)

Това разделение създава възможност за по-пълна оценка на ефективността на публичните разходи. Например инвестицията в енергийно ефективна сграда може да бъде оценена не само чрез размера на вложените средства, но и чрез последващото намаляване на потреблението на енергия и разходите за отопление. По този начин счетоводната информация се допълва с данни за реалния резултат от използването на публичните средства.

Подходящата информационна основа е необходима и за бюджетното планиране. Натрупаните данни за потреблението на ресурси и разходите за тях позволяват да се установяват тенденции и да се планират бъдещи разходи и инвестиции. Така информацията за устойчивостта може да се използва не само за последващо отчитане, но и при подготовката на бъдещи управленски решения.

За организациите от публичния сектор в България това означава постепенно да се премине от разпокъсано събиране на информация към нейното системно обвързване със счетоводните и бюджетните данни. Не е необходимо създаването на отделна система, която да дублира съществуващата счетоводна отчетност. По-подходящо е използването на съществуващите информационни ресурси и тяхното разширяване с допълнителни показатели за устойчивост.

Така информационното осигуряване на отчитането на устойчивостта може да се изгради върху вече съществуващата счетоводна и бюджетна информация. Необходимо е да се определят подходящи показатели, източниците на данни и отговорностите за тяхното събиране и проверка. Това ще създаде условия информацията за финансовите ресурси, потреблението и постигнатите резултати да се разглежда взаимно свързано и да подпомага управлението на организациите от публичния сектор.

4. Насоки за подобряване на информационната основа за отчитане на устойчивостта

Подобряването на информационната основа за отчитане на устойчивостта в организациите от публичния сектор изисква последователно развитие на вече съществуващите счетоводни и бюджетни практики. Основната задача е да се осигури информация, която е достоверна, проверима и съпоставима и може да се използва както при отчитането, така и при управлението на публичните средства.

Първата необходима стъпка е определянето на подходящ набор от показатели за устойчивост. Те следва да бъдат съобразени с характера на дейността на организацията. За една бюджетна организация от значение могат да бъдат потреблението на електроенергия, топлинна енергия и вода, използваните горива, образуваните отпадъци, разходите за енергийна ефективност и инвестициите с екологична насоченост. При други организации могат да бъдат необходими допълнителни показатели, свързани с тяхната специфична дейност. (IPSASB, IPSASB SRS 1, Climate-related Disclosures. International Public Sector Accounting Standards Board, 2026)

Определянето на показателите трябва да бъде свързано с ясно определени източници на информация. За всеки показател е необходимо да се установи как се измерва, от кой документ или информационна система се получава, за какъв период се отнася и кой носи отговорност за неговото

събиране и проверка. Така се създават условия за проследимост на информацията и се намалява възможността за различно тълкуване на едни и същи данни.

Втора важна насока е по-тясното свързване на информацията за устойчивостта със счетоводните данни. Приходите и разходите на бюджетните организации се отчитат по реда на приложимата нормативна уредба, като информацията се използва и при съставянето и изпълнението на бюджетите. В тази система могат да бъдат включени допълнителни аналитични признаци, които позволяват да се проследява връзката между размера на разхода, използвания ресурс и постигнатия резултат. (IPSASB, Recommended Practice Guideline 3 – Reporting Service Performance Information. International Public Sector Accounting Standards Board, 2015)

Тази връзка е особено важна при разходите, които имат пряко отношение към устойчивостта. (European Union, Council Directive (EU) 2024/1265 of 29 April 2024 amending Directive 2011/85/EU on requirements for budgetary frameworks of the Member States, 2024) Например разходът за електроенергия може да бъде разглеждан едновременно като стойност и като количество потребена енергия. При инвестиция в енергийна ефективност може да се проследят направените разходи и промяната в потреблението след нейното реализиране. По този начин се получава информация за резултата от използването на публичния ресурс, а не само за неговия размер.

Третата насока е свързана с обществените поръчки. Законът за обществените поръчки създава възможност при определени условия да бъдат поставяни изисквания, свързани с опазването на околната среда и с характеристиките на доставяните стоки, услуги и строителни работи. Европейската комисия също разглежда зелените обществени поръчки като инструмент за намаляване на въздействието върху околната среда чрез публичното потребление. (European Commission)

Информацията от обществените поръчки следва да се свързва с последващото счетоводно отчитане и с информацията за изпълнението на договорите. Това позволява да се проследи дали поставените изисквания са изпълнени и какъв е резултатът от тяхното прилагане. В този случай обществената поръчка се разглежда като процедура за придобиване на стоки и услуги и като източник на информация за начина, по който публичните средства влияят върху използването на ресурси и околната среда. (Green Budgeting in the EU) (Обща информация за "зелените" обществени поръчки)

Четвърта насока е повишаването на възможностите на информационните системи за обобщаване и анализ на данните. Необходимо е различните източници на информация да могат да бъдат свързани, така че данните от счетоводната система, бюджетното планиране, обществените поръчки и техническите системи да могат да се използват съвместно. Това ще ограничи необходимостта от многократно въвеждане на едни и същи данни и ще улесни проверката на тяхната достоверност.

Особено значение има единният начин на представяне на информацията. Когато различни организации използват различни показатели, мерни единици и периоди на отчитане, съпоставимостта на данните се затруднява. Поради това при бъдещо развитие на отчетността е необходимо да се определят общи минимални изисквания за показателите, начина на тяхното измерване и периодичността на събирането им. Това би създало условия за сравнение между организации със сходна дейност и за проследяване на промените във времето.

Петата насока е свързана с използването на информацията за устойчивостта при вземането на управленски решения. Събраните данни имат практическа стойност, когато се използват при планиране на бюджета, управление на активите, подготовка на обществени поръчки и определяне на инвестиционни приоритети. Например данните за потреблението на енергия могат да послужат за определяне на необходимостта от инвестиции в енергийна ефективност, а данните за разходите за поддръжка могат да подпомогнат решенията за подмяна или модернизиране на активи.

Тези насоки съответстват и на развитието на международната отчетност в публичния сектор. Приетият през 2026 г. IPSASB SRS 1 поставя изисквания за представяне на информация за климатични рискове и възможности, която да подпомага отчетността и вземането на решения. Стандартът ще се прилага от 1 януари 2028 г., като по-ранното му прилагане е разрешено. (IPSASB, IPSASB SRS 1 Climate-related Disclosures) (ipsasb.org)

За България подходящият подход е поетапното развитие на информационната основа. На първия етап могат да бъдат определени основни показатели и източници на данни. На следващ етап тези данни могат да бъдат свързани със счетоводната и бюджетната информация. В последствие може да се изгради по-пълна система за анализ на резултатите и тяхното използване при управлението на публичните средства.

Необходимо е също да бъдат определени ясни отговорности между счетоводните, финансовите, техническите и административните звена. Информацията за устойчивостта има различни източници и не може да бъде осигурена само от счетоводното звено. Счетоводството има съществена роля при финансовите данни, но количествените показатели за енергия, вода, отпадъци и други ресурси обикновено се формират в други звена. Ето защо е необходимо взаимодействие между служителите, които събират първичните данни, и тези, които ги обработват и представят.

Или, подобряването на информационната основа не означава създаване на паралелна отчетност. По-целесъобразно е да се използват съществуващите счетоводни и бюджетни системи и постепенно да се разширят с информация за използваните ресурси и постигнатите резултати. По този начин може да се постигне по-пълна оценка на ефективността на публичните разходи и да се създаде по-добра основа за управление на ресурсите.

Пред организациите от публичния сектор в България стои задачата да изградят информационна среда, която свързва финансовите данни с информацията за устойчивостта. Това изисква не толкова създаване на нови форми на отчетност, колкото по-добро използване и свързване на вече съществуващата информация. Подобен подход би позволил постепенно да се повиши качеството на отчетността и да се осигури по-пълна информация за резултатите от използването на публичните средства.

5. Заключение

Отчитането на устойчивостта в организациите от публичния сектор постепенно се превръща в необходима част от съвременното управление на публичните ресурси. Анализът показва, че България разполага с нормативни и информационни предпоставки, върху които може да се изгради по-пълна система за проследяване на икономическите, екологичните и социалните резултати от публичната дейност. Предстоящото прилагане на международни правила за отчитане на устойчивостта в публичния сектор поставя допълнителни изисквания към качеството и съпоставимостта на информацията. Бъдещото развитие следва да бъде насочено към постепенно уеднаквяване на показателите, по-добро свързване на счетоводните и нефинансовите данни и повишаване на възможностите за тяхното използване при бюджетното планиране. Това ще създаде условия публичните организации да оценяват не само изразходваните средства, но и резултатите от тяхното използване в по-дълъг период. Така отчетността ще придобие по-голяма практическа стойност за управлението, прозрачността и отговорното използване на обществения ресурс.

Използвани източници

European Commission. (n.d.). *Green Forum EU green initiatives for businesses, associations, and public bodies.* Retrieved from Green Forum: https://green-forum.ec.europa.eu/index_en

European Union. (2024). *Council Directive (EU) 2024/1265 of 29 April 2024 amending Directive 2011/85/EU on requirements for budgetary frameworks of the Member States.*

European Union. (n.d.). *Директива (ЕС) 2024/1265 на Съвета от 29 април 2024 година за изменение на Директива 2011/85/ЕС относно изискванията за бюджетните рамки на държавите членки.* Retrieved from EUR-Lex: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32024L1265&utm_source

Green Budgeting in the EU. (n.d.). Retrieved from European Commission: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-governance-framework/national-fiscal-frameworks-eu-member-states/green-budgeting-eu_en?utm_source

IPSASB. (2015). *Recommended Practice Guideline 3 – Reporting Service Performance Information. International Public Sector Accounting Standards Board.*

IPSASB. (2026). *IPSASB SRS 1, Climate-related Disclosures. International Public Sector Accounting Standards Board.*

IPSASB. (n.d.). *IPSASB SRS 1 Climate-related Disclosures* . Retrieved from International Public Sector Accounting Standards Board: https://www.ipsasb.org/

IPSASB Issues First Ever Public Sector Standard for Climate-related Disclosures. (n.d.). Retrieved from IPSASB: https://www.ipsasb.org/news-events/2026-01/ipsasb-issues-first-ever-public-sector-standard-climate-related-disclosures?utm_source

IPSASB SRS 1 strengthens transparency, accountability, and decision-making for governments and public sector entities. (Jan 29, 2026, New York, New York). Retrieved from https://www.ipsasb.org/news-events/2026-01/ipsasb-issues-first-ever-public-sector-standard-climate-related-disclosures?utm_source

IPSASB SRS 1, Climate-related Disclosures. (n.d.). Retrieved from IPSASB: https://www.ipsasb.org/publications/ipsasb-srs-1-climate-related-disclosures?utm_source

Sustainability Reporting. (n.d.). Retrieved from IPSASB: https://www.ipsasb.org/focus-areas/sustainability-reporting?utm_source

Закон за обществените поръчки. Обн. ДВ. бр. 13 от 16 Февруари 2016 г., изм. ДВ. бр. 55 от 16 Юни 2026 г., доп. ДВ. бр. 71 от 7 Август 2026 г. (n.d.). Retrieved from Lex.bg: https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136735703

Закон за публичните финанси. Обн. ДВ. бр. 15 от 15 Февруари 2013 г., изм. и доп. ДВ. бр. 98 от 17 Ноември 2020 г. (n.d.). Retrieved from Lex.bg: https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2135837967

Обща информация за "зелените“ обществени поръчки. (n.d.). Retrieved from Министерство на околната среда и водите: https://www.moew.government.bg/bg/ministerstvo/zeleni-vuzmojnosti/zeleni-obstestveni-poruchki/obsta-informaciya-za-zelenite-obstestveni-poruchki/?utm_source

Ръководство за зелени обществени поръчки. 3-то издание. (n.d.). Retrieved from https://www.moew.government.bg/static/media/ups/tiny/%D0%97%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%20%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B8%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8A%D1%87%D0%BA%D0%B8/%D0%A0%D1%8A%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%82%D0